

**ОЛЕНА КАРЛОВА,**

*д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу  
в міському господарстві, Харківський національний університет міського  
господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків*

**ХРИСТИНА КАЛАШНІКОВА,**

*к. екон. наук, асистент кафедри менеджменту і маркетингу  
в міському господарстві, Харківський національний університет міського  
господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків*

## **РЕКРЕАЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ, ЯК ІНФРАСТРУКТУРНА СКЛАДОВА МІСТООБСЛУГОВУЮЧОГО КОМПЛЕКСУ**

Однією з важливих складових інфраструктури міста є рекреаційні комплекси. Як елемент містообслуговуючої сфери, рекреаційний комплекс - це певна частина території міста, що використовує антропогенні ресурси, інженерні й транспортні комунікації та природні ресурси. Згідно сучасних принципів ресурсозбереження важливо впроваджувати новітні технології в сфері рекреації.

Рекреаційні комплекси в межах міст, на кшталт зарубіжних, наприклад як у Угорщині, Данії, Швеції, Канаді, гармонійно вписані в архітектурний план міста, враховують навантаження на міські комунікаційні мережі. В Україні зношеність міських комунікаційних систем потребує спочатку реконструкції та оновлення і тільки потім можливий повноцінний розвиток.

Сучасні рекреаційні комплекси міста Харкова за принципами організації, управління та фінансування великою часткою мають ознаки централізованої економіки. Відставання розвитку рекреації, на фоні спаду економіки, призвело до стагнації галузі. Управлінська й фінансова негнучкість є основною перешкодою на шляху рекреаційних комплексів міста як суб'єктів ринкових відносин.

В розвинутих країнах спеціалізація функцій і систем фінансування близьких за призначенням господарських структур були і є наслідком еволюції та змінної кон'юнктури ринку і лише деякою мірою, на відміну від нас, – результатом державної політики. За кордоном держава підтримує

програми і проекти у і соціальній сфері, а не суб'єкти господарської діяльності.

Основна маса рекреаційних комплексів українських міст, що побудовані та експлуатуються не перше десятиріччя в мікрорайонах, розраховані на «середній клас», перебувають у стані розвалу. Є дві взаємопов'язані проблеми, що потребують якнайшвидшого методологічного, нормативно-правового та практичного вирішення. Це організація управління та фінансування об'єктів рекреації в містах.

Поверхнево ситуація виглядає так, що для підтримки рекреаційних комплексів достатньо забезпечити їх фінансування на минулому рівні. При більш прискіпливому розгляді виявляється, що потрібно реформувати весь господарський механізм галузі. В сучасних умовах рекреаційна система підлягає змінам форм власності, джерел фінансування, методів управління на державному, регіональному та низовому рівнях.

#### Зміна форм власності.

Власник має або утримувати рекреаційний комплекс і користуватися його послугами, або використовувати його в комерційних цілях. Неприпустимою є ситуація, коли власник не в змозі забезпечити ефективне управління та господарювання і не може передати об'єкт іншому власникові. Не всі рекреаційні комплекси, залежно від місцезнаходження, стану матеріально-технічної бази, організації управління, здатні вижити у конкретному та загальноекономічному оточенні в тому вигляді, у якому вони знаходилися в недавньому минулому. Але всі вони повинні дістати об'єктивний шанс і використати суб'єктивні можливості для досягнення успіху. З урахуванням розмірів міських рекреаційних комплексів найбільш доцільною формою власності для найкрупніших із них є акціонерна власність, а організаційною формою підприємства – корпорація.

#### Зміна джерел фінансування.

Можливими зовнішніми джерелами фінансування можуть виступати:

- бюджетні кошти міських, державних та регіональних програм;

- кошти підприємства як частини їхнього прибутку;
- кошти соціального та медичного страхування, професійних об'єднань;
- особисті кошти громадян.

Внутрішніми джерелами фінансування мають бути амортизаційні відрахування та прибуток рекреаційної установи як підприємства, що має власника, який у свою чергу зацікавлений у його розвитку. Значну роль у нових умовах відіграють в цьому процесі кредити та прямі інвестиції. Це не просто перелік джерел, звідки надходять ніби однакові гроші. Це прояв різних економічних інтересів. Так, держава має фінансувати те, що має загальнодержавну цінність і значення. Скерування частини прибутку підприємства на оплату путівок або на лікування є наслідком успішної роботи певного колективу.

Страхові кошти на лікування – це форма цільових заощаджень із заробітної плати громадян, що дістається окремим із них внаслідок збігу обставин. Звідси випливає як відповідність, так і невідповідність певних джерел фінансування певним функціям комплексів (табл. 1).

*Таблиця 1*

### **Джерела фінансування рекреаційних комплексів**

Джерела фінансування	Напрямки використання	
	Лікування	Відпочинок
Державний/ регіональний бюджет	+ у т.ч. за цільовими державними програмами	крім цільових державних програм і нормованих коштів на відпочинок державних службовців
Прибуток підприємств	-	+
Соціальне страхування	-	+
Медичне страхування	+	-
Кошти громадян	+	+

Якщо поєднати мету – економічно доцільне виживання рекреаційних комплексів, і висновки із зарубіжного досвіду – необхідність спеціалізації, то стає зрозумілим і шлях реалізації цієї мети. Необхідно існуюче комбінування

послуг і виробничих функцій рекреаційних установ втілити в іншу організаційно-управлінську і правову форми, дати можливість привести у взаємну відповідність потужності та ефективність підрозділів, діляниць тощо. Нарешті дати можливість деяким з них, якщо це економічно доцільно, створити окрему юридичну особу, увійти або не увійти до складу корпорації. Отже, у рекреаційному комплексі нового типу має бути все і не має бути нічого зайвого.

Як і кожне підприємство, рекреаційний комплекс, що діє у ринковому середовищі, для забезпечення свого успіху має використовувати якомога досконаліший набір сучасних методів і засобів управління. Ілюзія, коли думають, що ринок або зміна власника самі собою автоматично призведуть до підвищення ефективності господарської діяльності. Ні, вони спонукатимуть менеджмент до більш активних і ефективних дій. Біда сьогоденних рекреаційних комплексів – замала активність на ринку послуг і надія, що клієнт з'явиться сам. Це має негативний вплив на ряд адміністративно-управлінських функцій, оскільки раніше:

- не було потреби у маркетингу та рекламі;
- не виникла необхідність обліку та аналізу витрат і доходів;
- не потрібні були ні довгострокова стратегія, ні поточна тактика;
- не потрібні були кваліфіковані менеджери.

Тепер усе це стає необхідним і виявляє дефіцит методів, досвіду та фахівців. Держава створює умови формування ринку, але процес його розвитку залежить від результуючої дій сотень і тисяч менеджерів.

Атракційність рекреаційного комплексу на міській території великою мірою залежить від стану основної матеріально-технічної бази самого комплексу та окремих характеристик прилеглих працюючих підприємств.

Рекреаційні осередки (стави, річки, джерела мінеральних вод, дендропарки тощо) занедбані й потребують значних інвестицій перш за все з боку приватного бізнесу, певною мірою це стосується можливості поліпшення умов занять водними видами спорту.

Існування об'єктів матеріальної бази в більшості адміністративних районів Харкова, багатих на рекреаційні ресурси, ще не свідчить про їх цільове господарське використання. Значна кількість їх «законсервовані», що викликане не стільки відсутністю зацікавленості ними з боку потенційних інвесторів, скільки неадекватними діями органів місцевого самоврядування. Це ж стосується і пам'яток архітектури.

Допоміжна база рекреації надає послуги, які підвищують цінність регіонального рекреаційного продукту. Проведений аналіз допоміжної бази дозволив зробити висновок, що на території Харківського регіону, і особливо у сільській місцевості, існує брак телекомунікаційних закладів, установ, де надаються банківські та ремісничі послуги. Кількість об'єктів соціальної інфраструктури є також недостатньою, а їхнє становище вимагає корінної модернізації. Наслідком такого становища є низька конкурентність регіонального рекреаційного процесу щодо потреб сучасного ринку.

Територіальні підрозділи міста створюють локальний рекреаційний продукт у значно менших розмірах, ніж це дозволяє зробити природно-ресурсний потенціал території Харкова. Отже, правомірним є висновок про неефективність їхньої роботи, й незадовільну організацію управління рекреаційним господарством. Рівень розвитку рекреаційного господарства Харкова вимагає значного інвестування, а деякі його елементи – змін. Потрібно зазначити, що господарське освоєння рекреаційних ресурсів міста повинне проводитись за умови суворого дотримання вимог санітарно-гігієнічних норм і норм допустимого антропогенного навантаження.

Суспільне споживання рекреаційних послуг залежить не лише від розмірів використовуваного доходу, але й від існування в межах адміністративних утворень, відповідних розмірів соціально-економічної інфраструктури. Стимулювання поліпшення стану техніко-економічної інфраструктури, основної матеріальної бази і допоміжної бази рекреації істотно впливає на процеси розвитку рекреації в містах.